

питання впливу належності до громадянства на обсяг статусу учасника бойових дій. Запропоновано авторське поняття адміністративно-правового статусу учасника бойових дій.

Ключові слова: учасник бойових дій, антитерористична операція, операція Об'єднаних сил, адміністративно-правовий статус, спеціальний правовий статус.

Резюме

Микитюк Д.Ю. Адміністративно-правовий статус учасника бойових дій на Востокі України.

Осуществлен научно-теоретический анализ административно-правового статуса участника боевых действий на Востоке Украины. Доказано, что административно-правовой статус участника боевых действий является специальным, выделены его основные признаки. Проанализированы вопросы влияния принадлежности к гражданству на объем статуса участника боевых действий. Предложено авторское понятие административно-правового статуса участника боевых действий.

Ключевые слова: участник боевых действий, антитеррористическая операция, операция Объединенных сил, административно-правовой статус, специальный правовой статус.

Summary

Mykytiuk D. Administrative and legal status of a participant in military hostilities in the East of Ukraine.

Made the scientific and theoretical analysis of the administrative and legal status of a participant in hostilities in the East of Ukraine. Proved that the administrative and legal status of a participant in military hostilities is special. Analyzed the citizenship of Ukraine as a factor influencing on the status. Provided the author's notion of the administrative and legal status of the participant in hostilities.

Key words: combatant, antiterrorist operation, united forces operation, administrative legal status, special legal status.

УДК 342.9:58(1-751.3)

Т.П. РОДІК

Тетяна Петрівна Родік, аспірант Академії праці, соціальних відносин і туризму Федерації професійних спілок України

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ДЕНДРОЛОГІЧНИХ ПАРКІВ В УКРАЇНІ

В умовах постійного погіршення стану навколишнього природного середовища та поглиблення екологічної кризи важливість охорони природоохоронних територій і, зокрема, територій та об'єктів природно-заповідного фонду як їхньої складової є очевидною.

Формування державної політики в даній сфері та вдосконалення механізмів її реалізації в умовах сьогодення має відбуватись на якісно новому рівні, а це повинно спонукати науковців до пошуку нових та ефективних шляхів урегулювання суспільних відносин, до уточнення сутності понять та правових категорій, визначення їх особливостей тощо.

Метою статті є визначення змісту поняття «адміністративно-правова охорона дендрологічних парків», дослідження його сутності та особливостей адміністративно-правової охорони дендрологічних парків на сучасному етапі розвитку України.

Загальнотеоретичні питання адміністративно-парової охорони були предметом дослідження таких вчених, як В.В. Галуцько, О.М. Єщук, І.М. Коросташової, Л.І. Рогач, О.М. Кожури, М.О. Легенченко, О.М. Миронець. Окремим теоретичним та практичним питанням адміністративно-правової охорони навколишнього природного середовища, природно-заповідного фонду України та його окремих складових категорій присвячені праці О.А. Улютіної, І.Д. Казанчук, Л.П. Коваленко, В.С. Єршової, Я. Герасименко.

Державна охорона та використання природних об'єктів в цілому та, що стосується зокрема дендрологічних парків в нашій державі, передусім регламентуються нормами Основного Закону, в якому прямо чи опосередковано встановлено: принципи та вихідні положення; конкретні правила поведінки у сфері охорони навколишнього природного середовища та природокористування.

Аналізуючи національне законодавство, яке регламентує питання охорони дендрологічних парків, розкриття суті даної дефініції здійснюється через більш широкі категорії, якими є «охорона навколишнього природного середовища», «охорона територій та об'єктів природно-заповідного фонду».

Держава розглядає природно-заповідний фонд як складову частину світової системи природних ресурсів. Завданням законодавства України про природно-заповідний фонд України є регулювання суспільних відносин щодо організації, охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення їх природних комплексів, управління в цій галузі¹. Дендрологічні парки, відповідно до ст. 3 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», є штучно створеним об'єктом та належить до природно-

заповідного фонду України². Законодавством України про охорону навколишнього природного середовища та про природно-заповідний фонд дендрологічні парки в нашій державі охороняються як національне надбання, щодо якого встановлюється особливий режим охорони, відтворення й використання.

Сьогодні дендрологічні парки є важливими осередками збереження біологічного різноманіття. Саме вони в останні десятиріччя набувають великого значення в житті суспільства завдяки природоохоронній та просвітницькій діяльності працівників дендропарків. Деякі дендропарки, як, наприклад, «Софіївка», «Тростянець», «Олександрія» мають значну історико-культурну та природоохоронну цінність, а деякі дендрологічні парки також мають заповідний статус.

Разом із ботанічними садами, заповідниками, заказниками, національними природними парками дендропарки є ключовими територіями (природними ядрами) екологічної мережі України³.

Правова охорона дендрологічних парків в Україні забезпечується сукупністю правових норм різних галузей права, що дає можливість виділити окремі різновиди правової охорони, зокрема, конституційно-правову, цивільно-правову, адміністративно-правову, кримінально-правову, міжнародно-правову.

Акцентуючи увагу саме на адміністративно-правовій охороні дендропарків, ми цілком погоджуємось з думкою В.С. Єршової про те, що в рамках адміністративно-правової охорони передбачена найбільша частина заходів, які спрямовані на використання всієї сукупності адміністративно-правових засобів, способів, методів впливу на суспільні відносини у цій сфері (йдеться про охорону навколишнього природного середовища в цілому), спрямованих на недопущення порушень допустимих меж поведінки людей, а також забезпечення правопорядку та належного управління з боку держави⁴.

Для з'ясування сутності поняття адміністративно-правової охорони дендрологічних парків необхідно дослідити теоретичні напрацювання адміністративної науки такої категорії, як «адміністративно-правова охорона».

Не зважаючи на постійну зацікавленість науки сутністю та особливостями адміністративно-правової охорони, дослідники та законодавці ще не виробили єдиного бачення його природи і змісту. Визначення суті поняття «адміністративно-правова охорона» робилась дослідниками, зокрема, акцентуючи увагу на розмежуванні та співвідношенні понять «охорона» та «захист», через розмежування охоронних і регулятивних норм права. Формування інших підходів до визначення досліджуваного поняття здійснювався через виділення регулятивної та охоронної функцій права на спеціально-юридичному рівні та форм їх реалізації а також через визначення змісту категорії «адміністративно-правова охорона» у широкому та вузькому трактуванні.

В.І. Книш, досліджуючи різні підходи до тлумачення терміна «адміністративно-правова охорона», робить висновок про те, що автори, які намагалися дати тлумачення терміна «адміністративно-правова охорона...», робили це без з'ясування змісту іншої важливої категорії, якою є «адміністративно-правовий захист...», що призвело до автоматичної заміни одного терміна іншим, хоча між ними є принципова різниця. Отже, для того, щоб правильно зрозуміти значення категорії «охорона», треба спочатку визначитися з особливостями її співвідношення з категорією «захист»⁵.

На погляд С. О. Мосьондза, корисність співвідношення таких понять, як адміністративно-правова охорона та адміністративно-правовий захист, виникає не лише через необхідність їхнього уточнення, а й має іншу, більш глибоку причину: від розуміння сутності цих понять залежить зміст діяльності органів публічної адміністрації із забезпечення реалізації прав в науковій сфері⁶, а також і в інших сферах.

У словнику синонімів досліджувані поняття «охорона» та «захист» вживаються як синоніми, тобто можуть бути взаємно замінювані залежно від контексту. Відтак, наявними є розбіжності й у самому тлумаченні зазначених понять: одні дослідники української мови вважають, що вказані терміни є тотожними і можуть визначатися один через одного; інші процес захисту включають до складу охорони як один із його складових елементів. Відповідно, і в правовій сфері можна спостерігати такий підхід⁷.

У своєму дослідженні О.М. Єшук зазначає, що ці дефініції дуже близькі за змістом, а тому іноді вживаються в юридичній літературі як тотожні слова та не мають чітких розбіжностей. Тобто виникає ситуація, коли «охорона» визначається за допомогою слова «захист», а «захист» визначається за допомогою слова «охорона». Деякі вчені розглядають поняття «охорона» і «захист» як термінологічний інструмент, який допомагає визначати одне поняття через інше⁸.

Переважає більшість вчених звертає увагу на недопущення ототожнення понять «охорона» і «захист» та вважає, що «охорона» в юридичному розумінні означає позитивний стан норм права, спрямований на недопущення порушення суб'єктивних прав і законних інтересів осіб, відображає статику правовідносин. У свою чергу, «захист» характеризується динамікою через реалізацію засобів і форм, що передбачені законодавством для відновлення правового становища потерпілого, притягнення винного до юридичної відповідальності та застосовуються тоді, коли суб'єктивне право вже порушено⁹.

Існують й інші думки. Зокрема, Р.С. Веприцький зазначає, що з огляду на те, що законодавець не проводить чіткого розрізнення між термінами «захист» та «охорона», застосування цих двох термінів у законодавстві та їх довільне тлумачення науковцями певним чином заплутує правозастосовну практику та спричиняє плутанину в термінологічному апараті юридичної науки. Визнано доцільним відмовитися від використання терміна «охорона» та використовувати і в законодавстві, і в правозастосовній практиці термін «захист»¹⁰.

Ми не згодні із вказаною позицією, оскільки ці поняття вже досить тривалий час застосовуються в юридичній термінології, тому вилучення одного з них ще більше ускладнюватиме розуміння певного явища,

поняття в правовому полі. Водночас погоджуємось з позицією тих науковців, які розглядають дані категорії як самостійні та ті, що взаємодоповнюють одна одну.

На погляд Р.О. Максимовича, проаналізувавши терміни «захист» і «охорона», потрібно зазначити, що головна відмінність полягає у функціональному призначенні, а саме об'єктом захисту є права людини, а охорони – діяльність, яка передбачає охорону закону, тобто – захист закону¹¹.

Правову охорону, на думку М.О. Легенченко, слід розглядати не тільки як установлення юридичних засобів, спрямованих на реалізацію суб'єктивного права та запобігання його порушенню, а й як правове регулювання правовідносин. Дійсно, норми про захист прав становлять лише певну частину охоронних норм, до яких належать запобігання порушенням, і ті, що встановлюють імперативний механізм їх реалізації¹².

На нашу думку, саме підхід М. О. Легенченко є найбільш прийнятним для розкриття суті поняття адміністративно-правової охорони дендропарків.

Формування поняття адміністративно-правової охорони здійснюється науковцями і в контексті виділення охоронної та регулятивної функції права. Звичайно, єдності та однаковості поглядів серед науковців щодо трактування та наповненості функції права немає.

О.М. Миронець вважає, що регулятивна й охоронна функції мають бути спрямовані на створення сприятливих умов ефективної реалізації прав та обов'язків суб'єктів адміністративно-правових відносин¹³. Реалізацію охоронної функції необхідно розуміти як явище, яке складається із закріплення на законодавчому рівні заходів юридичної відповідальності за адміністративні правопорушення, а також визначення та ефективності правозастосовної діяльності з притягнення правопорушників до адміністративної відповідальності¹⁴.

О.І. Харитонova у своїх працях слушно зазначає, що в разі порушення вимоги поводитись певним чином замість регулятивних правовідносин виникають охоронні (регулятивні правовідносини трансформуються в охоронні), підставою для чого є припис норми права та вчинення адміністративного делікту¹⁵.

На думку М.В. Цвіка та С.П. Погребняка, розподіл юридичних функцій на регулятивну та охоронну є певним чином умовним, оскільки регулювання і охорону суспільних відносин не можна повністю розділити. У житті вони переплітаються. Правоохоронна є елементом правового регулювання, а правове регулювання – засобом забезпечення правоохорони¹⁶.

Дискусійними також є і форми реалізації адміністративно-правової охорони.

На думку В.В. Галунько, адміністративно-правова охорона здійснюється в трьох формах:

- правотворчій, коли створюються закони та підзаконні нормативно-правові акти;
- правозастосовній, коли втілюються в життя встановлені адміністративно-правові норми;
- правоохоронній, що включає засоби адміністративного впливу до порушників прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб¹⁷.

Виходячи із аналізу, зробленого І.М. Коросташовою, необхідно зазначити, що правова категорія «адміністративно-правова охорона» в загальнотеоретичному значенні та в науці адміністративного права розглядається в чотирьох аспектах, а саме, як: 1) одна з функцій держави (правоохоронна функція); 2) завдання адміністративного права; 3) функція адміністративного права; 4) діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також осіб, що надають публічні послуги¹⁸.

Слушною є думка О.М. Єщук про те, що найбільш повно в методологічному плані «юридичну конструкцію» терміна адміністративно-правова охорона розкрив В.В. Галунько, охарактеризувавши її у вузькому та широкому розумінні¹⁹.

У своїх працях В.В. Галунько зазначає, що адміністративно-правова охорона у вузькому розумінні – це позитивний статичний стан адміністративного права, спрямований на попередження правопорушень (профілактику злочинів), усунення перешкод, що здійснюється публічною адміністрацією з метою забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства й держави.

Адміністративно-правовий захист – це динамічні (активні) дії публічної адміністрації, спрямовані на відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, усунення перешкод щодо їх здійснення засобами адміністративного права з можливістю застосування заходів адміністративного примусу та притягнення винних до адміністративної відповідальності.

Таким чином, адміністративно-правова охорона в широкому розумінні складається з елементів адміністративно-правового захисту та охорони у вузькому розумінні (адміністративно-правова охорона = охорона у вузькому розумінні + захист). Іншими словами – із сукупності статичної та динамічної діяльності публічної адміністрації, що здійснюється на основі адміністративно-правових норм²⁰.

Розглядаючи дендрологічні парки як складову природно-заповідного фонду та навколишнього природного середовища, в даному дослідженні важливим та доцільним було б звернутися до аналізу праць вчених у галузі адміністративного права, які вони присвятили суміжній тематиці. О.А. Улютіна в своєму науковому дослідженні дійшла висновку про тлумачення поняття адміністративно-правової охорони навколишнього природного середовища та природокористування як діяльності уповноважених органів виконавчої влади, що ґрунтується на нормах права і спрямована на збереження довкілля в цілому та його окремих компонентів, зменшення техногенного навантаження на нього, забезпечення безпеки населення від негативного впливу навколишнього природного середовища та природокористування²¹.

У своїх працях І.Д. Казанчук визначає адміністративно-правову охорону навколишнього природного середовища як систему адміністративно-правових засобів, що забезпечують охорону природного середовища

ща, зосереджуючи зусилля на тому, щоб правовідносини залишилися об'єктами охорони від протиправних посягань²².

В.С. Єршова сутність адміністративно-правової охорони навколишнього природного середовища розкриває як діяльність, врегульовану нормами адміністративного права, спрямовану на застосування системи управлінських заходів, що здійснюється уповноваженими на те державними органами та органами місцевого самоврядування в процесі виконавчо-розпорядчої діяльності, а також громадськими об'єднаннями природоохоронного спрямування, щодо попередження негативних наслідків, збереження та відновлення стану навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів для забезпечення сприятливого для життя та здоров'я людини оточення існування²³.

Узагальнюючи зазначені вище положення стосовно предмета нашого дослідження, ми можемо зробити висновок щодо визначення поняття адміністративно-правової охорони дендрологічних парків в Україні.

Адміністративно-правову охорону як окремих категорій природно-заповідного фонду, так і загалом потрібно розглядати крізь призму загальної профілактичної функції права, яке покликане не тільки перешкоджати протиправним посяганням в цій царині, а й виступати універсальним засобом організації суспільних відносин, головним регулюючим фактором та, водночас, гарантією динамічного розвитку всіх природних територій та об'єктів.

Адміністративно-правова охорона дендрологічних парків є важливою складовою у системи правової охорони навколишнього природного середовища. Це пов'язано з тим, що саме завдяки адміністративно-правовій охороні реалізується переважна кількість заходів, які здійснюються державою для організації охорони природно-заповідного фонду та загалом всього навколишнього природного середовища. Адміністративно-правова охорона дендрологічних парків є одним із напрямів державного управління, де задіяна вся сукупність методів, прийомів, способів впливу на суспільні відносини, закріплених в Конституції України, законодавчих та підзаконних нормативних актах з метою досягнення конкретного результату. Відповідно і здійснюється така діяльність величезною кількістю суб'єктів публічного управління – Президентом України, Кабінетом Міністрів України, Радою Міністрів АРК, міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади та їх структурними підрозділами, що діють на місцевому рівні, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, іншими державними і громадськими органами та організаціями у разі делегування останнім державно-владних повноважень.

Отже, адміністративно-правова охорона дендрологічних парків визначається як діяльність, врегульована нормами права, спрямована на застосування системи управлінських заходів, що здійснюється уповноваженими державними органами і органами місцевого самоврядування, а також іншими державними і громадськими органами та організаціями у разі делегування останнім державно-владних повноважень, для забезпечення спеціальних умов функціонування парку (особливого режиму охорони, використання та відтворення) та в разі необхідності попередження й припинення дій, які негативно впливають на його діяльність.

¹ Герасименко Я. Правова охорона природно-заповідного фонду України / Я. Герасименко // Вісник Академії правових наук України : зб.наук. пр. – Х.: Право, 2010. – № 4(63). – С. 267–268.

² Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня 1992 р. № 2456-ХІІ (з наст. змінами) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>

³ Галкін С.І. Раціональне використання природного потенціалу Державного дендрологічного парку «Олександрія» НАН України в концепції розвитку екологічної мережі України / С.І. Галкін, Л.В. Калашнікова, Н.М. Дойко, В.Л. Рубіс, Н.С. Бойко // Наука та інновації. – 2014. – Т. 10. – № 6. – С. 66–67.

⁴ Єршова В.С. До розуміння сутності адміністративно-правової охорони навколишнього природного середовища в Україні / В.С. Єршова // Науковий вісник Херсонського державного університету: зб. наук. пр. – 2014. – Вип. 1. – Т. 2. – Херсон, 2014. – С. 122. – (Серія «Юридичні науки»).

⁵ Книш В.І. До розуміння сутності та особливостей адміністративно-правової охорони тваринного світу / В.І. Книш // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2005. – Вип. 31. – С. 393 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnivs_2005_31_73

⁶ Мосьондз С.О. Адміністративно-правова охорона сфери науки в Україні: концептуальне бачення / С.О. Мосьондз // Науково-аналітичний журнал «Митна справа». – 2012. – № 5 (83). – Ч. 2. – Кн. 2. – С. 103.

⁷ Вавженчук С.Я. Співвідношення понять «захист» та «охорона» трудових прав в чинному законодавстві / С.Я. Вавженчук // Форум права. – 2010. – № 1. – С. 47 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-1/10vcjvhz.pdf>

⁸ Єшук О.М. Адміністративно-правова охорона: теорія, практика та перспективи розвитку: моногр. / О.М. Єшук. – Херсон: Грінв Д.С., 2017. – С. 17.

⁹ Галуцько В.В. Адміністративно-правова охорона та захист права власності / В.В. Галуцько // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2007. – № 38. – С. 195 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnivs_2007_38_34

¹⁰ Веприцький Р.С. Правове регулювання захисту соціально-економічних прав людини в сфері праці : автореф. дис. ... канд. юрид. наук спец.: 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / Р.С. Веприцький. – Х. : Харківський нац. ун-т внутрішніх справ, 2008. – С. 9.

¹¹ Максимович Р.О. Співвідношення понять «охорона» та «захист» соціальних і економічних прав і свобод людини: теоретико-правові засади / Р.О. Максимович // Науковий вісник Херсонського державного університету: зб. наук. праць. – Херсон, 2014. – Вип. 5. – Т. 1. – С. 105–106. – (Серія «Юридичні науки»).

¹² *Легенченко М.О.* Поняття охорони й захисту права та їх співвідношення / М.О. Легенченко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – Одеса : Юрид. л-ра, 2014. – Вип. 72. – С. 62.

¹³ *Миронець О.М.* Реалізація охоронної функції адміністративного права / О.М. Миронець // Наукові праці Національного авіаційного університету. зб. наук. праць. – К.: НАУ, 2016. – № 2 (39). – С. 62. – (Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»).

¹⁴ Там само. – С. 67.

¹⁵ *Харитоновна О.І.* Адміністративно-правові відносини: концептуальні засади та правова природа : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О.І. Харитоновна; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса, 2004. – С. 28.

¹⁶ Загальна теорія держави і права: підруч. / авт.-упоряд.: М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. – Х.: Право, 2009. – С. 155.

¹⁷ *Галуцько В.В.* Адміністративне право України: навч. посіб.: у 2 т. / В.В. Галуцько, В.І. Олефір, М.П. Пихтін та ін.; за заг. ред. В.В. Галуцька. – Херсон: ПТ «Херсонська міська друкарня», 2011. – Т. 1. – С. 243–244.

¹⁸ *Коросташова І.М.* Адміністративно-правова охорона: загальнотеоретичні аспекти / І.М. Коросташова // Вісник Академії митної служби України. – Дніпропетровськ, 2015. – № 2. – С. 67. – (Серія «Право»).

¹⁹ *Єшук О.М.* Щодо адаптації вітчизняної термінології у сфері адміністративно-правової охорони до стандартів Європейського Союзу / О.М. Єшук // Науковий вісник Херсонського державного університету: зб. наук. праць. – Херсон, 2013. – Вип. 2. – С. 105–106. – (Серія «Юридичні науки»).

²⁰ *Галуцько В.В.* Вказана праця. – С. 247.

²¹ *Артеменко О.В.* Адміністративно-правове регулювання охорони навколишнього природного середовища та природокористування : моногр. / О.В. Артеменко, О.А. Улютіна. – К., 2013. – С. 215.

²² *Казанчук І.Д.* Уточнення поняття і змісту адміністративно-правової охорони навколишнього середовища / І.Д. Казанчук // Право і безпека: наук. журн. – 2012. – № 5(47) – С. 77–78.

²³ *Єршова В.С.* Вказана праця. – С. 122–123.

Резюме

Родік Т.П. Поняття та сутність адміністративно-правової охорони дендрологічних парків в Україні.

У даній статті дано власне визначення поняття «адміністративно-правова охорона дендрологічних парків», охарактеризовано його сутність та особливості як важливої складової в системі правової охорони навколишнього природного середовища.

Ключові слова: дендрологічний парк, правова охорона, адміністративно-правова охорона, охорона навколишнього природного середовища, охорона територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Резюме

Родік Т.П. Понятие и сущность административно-правовой охраны дендрологических парков в Украине.

В данной статье дано собственное определение понятия «административно-правовая охрана дендрологических парков», охарактеризованы его сущность и особенности как важной составляющей в системе правовой охраны окружающей природной среды.

Ключевые слова: дендрологический парк, правовая охрана, административно-правовая охрана, охрана окружающей природной среды, охрана территорий и объектов природно-заповедного фонда.

Summary

Rodik T. The notion and essence of dendrological parks administrative and legal protection in Ukraine.

In the conclusion the author provides personal definition of the notion «dendrological parks administrative and legal protection», describes its essence and features as an important component in the system of legal protection of natural environment.

Key words: dendrological park, legal protection, administrative and legal protection, environmental protection, protection of territories and objects of the nature reserve fund.